

ВТОР ПОЛУГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
КОАЛИЦИЈА МАРГИНИ

Родово базирано и сексуално насилство

АПРИЛ 2025 – СЕПТЕМВРИ 2025

Изработиле:

М-р Сара Миленковска
и Марта Стевковска

Оваа активност се спроведува во рамките на проектот “СЕ ГРИЖИМЕ: Заедно се бориме против сексуалното и родовото насилство”, финансиран од Европската Унија, а имплементиран од Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство во партнерство со ХЕРА – Асоцијација за истражување и здравствена едукација, Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ Маргини и Реактор – Истражување во акција. Содржината на овој документ е единствена одговорност на Коалиција Маргини, и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите и гледиштата на Европската Унија.

Активноста за документирање на случаи на родово базирано насилство (РБН), со посебен фокус на сексуално насилство, продолжи и во периодот април 2025 – септември 2025, согласно проектната рамка и воспоставената методологија за прибирање, евидентирање и анализа на случаи. Документацијата и поддршката на преживеаните во овој извештаен период беа обезбедувани преку повеќе граѓански организации и сервисни точки, вклучително и преку Правната клиника „Емине Зендели“ при Правниот факултет на УЈИЕ, регионални сервисни организации од Југозападниот плански регион, како и преку регистарот на кориснички на ЖИТ. Пошироко, базата на случаи во рамки на мрежата се полни и преку организации што обезбедуваат директни услуги и поддршка на жртви/преживеани, меѓу кои Станица ПЕТ (Прилеп), Рурална Коалиција, Советувалиште Тетово – Кортекс Тетово, ХЕРА – Прв Семеен Центар Скопје и здружението Бубамара.

Овој извештај е подготвен со survivor-centered и trauma-informed пристап. Тоа значи дека податоците не се читаат само како административни записи, туку како сведоштва за реални искуства на насилство, за структурните бариери со кои се соочуваат преживеаните и за начинот на кој институциите – или неинституционалните сервиси – реагираат на нивните потреби за безбедност, заштита и правда.

Методолошка забелешка

Овој полугодишен извештај ги опфаќа само случаите што според доставените податоци се документирани, евидентирани или имаат релевантен институционален настан во периодот од 1 април 2025 до 30 септември 2025. Во оваа временска рамка, од доставената документација беа издвоени 8 уникатни случаи, од кои:

- 4 случаи на сексуално насилство, и
- 4 случаи на други форми на родово базирано насилство.

Одделно од ова, во пошироката база е наведено дека табелата содржи 48 записи, кои се однесуваат на 31 уникатен случај, со можни дупликати поради одделно евидентирање на жена и деца како засегнати лица. Бидејќи тие збирни податоци не се целосно ограничени на периодот април–септември 2025, тие не се користат како главна статистика за овој извештај, туку служат како поширок аналитички контекст.

Преглед на документираните случаи во извештајниот период

Во периодот април 2025 – септември 2025 беа документираны вкупно 8 уникатни случаи на родово базирано и сексуално насилство.

Од нив:

- 4 случаи се однесуваат на сексуално насилство,
- 4 случаи се однесуваат на други форми на родово базирано насилство, вклучително психичко насилство, демнење, физичко и емоционално насилство, институционално занемарување и ризици поврзани со ментално здравје и семејна дисфункција.

Во рамки на 4-те случаи на сексуално насилство:

- 3 случаи се однесуваат на силување на деца под 15 години,
- 1 случај се однесува на дигитално/онлајн сексуално насилство, односно сексуална уцена и закани со објавување интимна содржина.

Во однос на институционалното постапување:

- во 3 случаи има јасно евидентирано постапување од страна на МВР и/или Јавно обвинителство, со определување мерка притвор од 30 дена за осомничените сторители;
- во 1 случај жртвата направила обид за пријавување со поддршка од Правната клиника, но случајот не бил преземен поради префрлање на надлежност меѓу институции и страв на преживеаната да пријави во локалната полициска станица во својот град;
- кај преостанатите случаи на РБН има различни нивоа на контакт со институциите: Центар за социјална работа, полиција, Министерство за социјална политика, демографија и млади, како и граѓански организации и правни сервиси.

Податоците јасно покажуваат дека и во овој период граѓанските организации и специјализираните сервиси остануваат клучна влезна точка за поддршка, особено кога преживеаните немаат доверба во институциите, стравуваат од стигма, одмазда или нарушување на приватноста.

Интерсекциски аспекти

Иако примерокот за овој полугодишен период е ограничен, случаите повторно покажуваат дека насилството не може да се анализира изолирано од другите оски на нееднаквост и ранливост. Во доставените случаи се појавуваат повеќе преклопени фактори:

- **возраст** – сексуалното насилство во овој период е диспропорционално концентрирано кај малолетни девојчиња;
- **етничка припадност** – во повеќе случаи се работи за Албанки, што не значи повисока преваленца во популацијата, туку укажува на тоа каде во овој период имало пристап до сервиси и документација;
- **мајчинство и грижа за деца** – во повеќе случаи жените се мајки и насилството директно влијае и врз децата, било како сведоци, засегнати лица или како средство за контрола;
- **економска и социјална зависност** – кај дел од случаите, нестабилната финансиска состојба, породилното отсуство, изостанокот на трајно вработување или ризикот од губење на старателство ја отежнуваат можноста жената да излезе од насилната средина;
- **географска и институционална блискост** – во најмалку еден случај преживеаната избегнува да пријави во локалната полиција поради страв од нарушување на доверливоста, затоа што член на семејството работи во локалната полициска структура;
- **ментално здравје и семејна дисфункција** – еден случај покажува длабока испреплетеност меѓу родово базирано насилство, психолошка криза, институционална реакција и ризик од погрешно насочена интервенција.

Овие наоди укажуваат дека преживеаните не се соочуваат само со насилството како поединечен настан, туку и со структурни бариери: страв од институции, недоволна доверливост, зависност, притисок од семејството, како и несоодветно или непотполно институционално постапување.

Анализа на случаите на сексуално насилство

Случај 1:

Силување на дете под 15 години – Македонски Брод

Во Југозападниот плански регион е документиран случај на силување на 15-годишно девојче од Македонски Брод, извршено од страна на 64-годишен маж. Според доставените информации, постои основано сомнение за сторено кривично дело казниво по член 188 став 5 од Кривичниот законик – „силување на дете кое не наполнило 15 години“. На осомничениот му е определен притвор во траење од 30 дена. Настанот се случил во април 2025 година.

Случајот е евидентиран, но не е мониториран во понатамошна фаза, а доставувачот на податоци наведува дека нема пристап до понатамошна судска одлука, односно до пресуда од надлежниот суд. Ова укажува на значаен јаз меѓу иницијалното постапување на органите на прогон и можноста граѓанските организации да го следат исходот до крај.

Форма на насилство:

сексуално насилство – силување на дете под 15 години

Жртва:

малолетно девојче

Сторител:

возрасен маж, 64 години

Институционално постапување:

МВР/Јавно обвинителство; определен 30-дневен притвор

Исход:

нема достапни податоци за понатамошна судска одлука

Случај 2:

Силување на дете под 15 години

– Охрид

Вториот документиран случај од Југозападниот плански регион се однесува на силување на девојче од Охрид кое не наполнило 15 години, од страна на 50-годишен маж од Охрид. Случајот е квалификуван како кривично дело Силување на дете кое не наполнило 15 години, а на осомничениот му е определен притвор од 30 дена. Настанот се случил во април 2025 година.

И во овој случај постојат информации за иницијалното институционално постапување, но не и за понатамошниот тек пред судот. Отсуството на податоци за пресудата повторно укажува на ограничувањата во пристапот до целосен мониторинг на случајот.

Форма на насилство:

сексуално насилство – силување на дете под 15 години

Жртва:

малолетно девојче

Сторител:

возрасен маж, 50 години

Институционално постапување:

МВР/Јавно обвинителство; определен 30-дневен притвор

Исход:

нема достапни податоци за судска одлука

Случај 3:

Силување на дете под 15 години – Кичево

Третиот документиран случај од овој регион се однесува на кривично дело Силување на дете кое не наполнило 15 години, извршено од страна на 72-годишен жител на Кичево. И во овој случај, на осомничениот му е определен притвор од 30 дена, а настанот се случил во април 2025 година.

Како и кај претходните два случаи, податоците се ограничени на иницијалната кривично-правна реакција, без достапни информации за понатамошната судска постапка или правосилен исход.

Форма на насилство:

сексуално насилство – силување на дете под 15 години

Жртва:

дете под 15 години

Сторител:

возрасен маж, 72 години

Институционално постапување:

МВР/Јавно обвинителство; определен 30-дневен притвор

Исход:

нема достапни податоци за судска одлука

Случај 4:

Дигитално сексуално насилство и уцена преку социјални мрежи

Во април 2025 година, преку Правната клиника „Емине Зендели“, е документиран случај на сексуално насилство преку социјални мрежи врз возрасна жена од Охрид, етнички Албанка, која во моментот работела во Приштина, Косово. По онлајн комуникација со јавно познат спортист од Северна Македонија, таа споделила интимно видео, по што сторителот започнал да врши притисок, навреди, понижување и директна уцена со закани дека видеото ќе биде јавно објавено. Преживеаната доставила скриншотови од заканите, понижувачките пораки и директната уцена, и побарала максимална дискреција. Иако добила општ правен совет и била придружувана од Правната клиника до СВР Тетово, случајот не бил преземен од Одделот за компјутерски криминал со образложение дека не се надлежни и дека треба да се пријави во Охрид. Преживеаната не сакала да пријави во Охрид поради страв од нарушување на приватноста, бидејќи нејзиниот брат работи во СВР Охрид.

Овој случај особено јасно ја покажува пресечната точка меѓу дигитално сексуално насилство, институционална нефлексибилност, страв од стигма и ризици поврзани со доверливоста во помали средини. Формално, преживеаната побарала институционална заштита; практично, системот не ѝ овозможил безбедна и ефективна патека за пријавување.

Форма на насилство:

дигитално/онлајн сексуално насилство, уцена, закани со објавување интимен материјал

Жртва:

возрасна жена, Албанка

Сторител:

јавно познат спортист од Северна Македонија

Институционално постапување:

обезбеден правен совет; обид за пријавување во СВР Тетово; случајот не е преземен поради наводна ненадлежност

Исход:

нема формално постапување; преживеаната не пријавува во Охрид поради страв и недоверба

Други документираны форми на родово базирано насилство

Во извештајниот период, покрај случаите на сексуално насилство, се документираны и 4 случаи на други форми на родово базирано насилство.

Еден случај се однесува на 14-годишно девојче, кај кое насилството и семејната дисфункција се преплетени со тешка психолошка состојба, четири обиди за самоубиство, прекин на терапија од страна на таткото и сериозна загриженост за начинот на кој институциите го адресираат ризикот. Случајот е под мониторинг на Правната клиника, а поради незадоволство од постапувањето на Центарот за социјална работа, воспоставена е и комуникација со Државниот секретар на Министерството за социјална политика, демографија и млади. Овој случај покажува дека не секој ризик се вклопува во едноставни категории и дека кај деца и адолесценти е потребен координиран, сензитивен и мултидисциплинарен пристап.

Вториот случај, документиран во август – септември 2025, се однесува на жена од Тетово, етнички Албанка, која била континуирано демнета од поранешниот брачен партнер: следена, фотографирана и снимана на јавни места и пред нејзиниот дом. Таа поднела кривична пријава за демнење во СВР Тетово, а случајот бил пријавен и во Центарот за социјална работа – Тетово, со цел заштита и на неа и на малолетниот син. Правната клиника обезбедила правен совет и насока за институционална заштита.

Третиот случај е евидентиран во регистарот на кориснички на ЖИТ, со влезно интервју на 22.09.2025. Станува збор за жена која се обратила за помош поради одземање на малолетното дете од страна на (поранешен) сопруг, при што случајот се води пред Центарот за социјални работи – Охрид. Таа претходно го напуштила домот поради физичко и емоционално насилство, но не сака случајот да биде пријавен во полиција. Во текот на периодот ѝ била обезбедена психолошка поддршка.

Четвртиот случај, исто така евидентиран во регистарот на ЖИТ, со влезно интервју на 10.09.2025, се однесува на демнење од страна на непознат сторител. Корисничките не сакале да го пријават случајот во МВР. И овој пример потврдува дека стравот, недовербата и желбата за избегнување институционална експозиција и понатаму претставуваат сериозни бариери за пријавување.

Клучни наоди

Податоците од овој извештаен период укажуваат на неколку важни структурни наоди:

- 1.** Прво, сексуалното насилство во доставените случаи е силно концентрирано кај малолетни девојчиња. Три од четирите случаи на сексуално насилство се однесуваат на деца под 15 години, што претставува сериозен аларм од перспектива на заштита на децата и спречување на родово базираното насилство.
- 2.** Второ, формалното иницијално институционално постапување не значи и целосна заштита или транспарентен исход. Во трите случаи на силување на деца има податок за притвор, но нема достапни информации за натамошната судска постапка или конечен исход. Тоа значи дека граѓанските организации и сервисите не секогаш можат да го следат случајот до крај, и покрај неговата тежина.
- 3.** Трето, дигиталното сексуално насилство и демнењето остануваат области каде институционалниот одговор е слаб, нејасен или фрагментиран. Во случајот на сексуална уцена преку интернет, преживеаната се соочила со одбивање да ѝ се пружи ефективна институционална заштита поради спор околу надлежност. Во случаите на демнење, повторно се гледа висок праг на страв и резерва кон пријавување.
- 4.** Четврто, децата не се само „придружни“ лица во овие случаи, туку често се директни жртви, засегнати лица или средство за контрола. Во најмалку 6 од 8 случаи децата се појавуваат како директни жртви, засегнати лица, предмет на спор околу старателство или како фактор што ја зголемува ранливоста на преживеаната.
- 5.** Петто, граѓанските организации, правните клиници и психолошките сервиси се клучни за видливост на насилството. Во повеќе случаи тие се првата и понекогаш единствена безбедна точка за контакт, особено кога преживеаните не сакаат или не можат да пријават во полиција.

Заклучок

Во периодот април 2025 – септември 2025, доставените податоци покажуваат дека насилството останува длабоко структурирано низ интимните, семејните и дигиталните односи, а пристапот до правда и заштита е нерамномерен и често условен од фактори како возраст, мајчинство, етничка припадност, економска ранливост, страв од стигма и недоверба во институциите.

Иако во дел од случаите има иницијално постапување од страна на МВР, Јавно обвинителство, Центрите за социјална работа или судот, податоците јасно покажуваат дека патот од пријавување до вистинска заштита останува несигурен. Истовремено, случаите повторно потврдуваат дека без поддршката на специјализираните граѓански организации, дел од насилството би останало целосно невидливо.

Овој полугодишен извештај ќе биде јавно објавен на веб-страниците на корисничките организации и субгрантистите и ќе служи како основа за понатамошно застапување за подобрување на институционалниот одговор, со посебен фокус на сексуалното насилство, дигиталното насилство, заштитата на децата и интерсекциски сензитивниот пристап кон преживеаните.

Коалиција Мارجини

ул.Народен Фронт 27-36
1000 Скопје
+389 2 3214 269
www.coalition.org.mk
koalicijaszm@gmail.com